سۆناتای باڵندە

(دۆناودۆنی دەق)

دڵشاد عەبدوڵڵا

بۆ گۆرگیس وەردە

ئەم سۆناتانە دەستنووسی بزربووی فەقێی تەیرانن
کەس هیچیان دەربارە نازانێ
هەندە هەیە، باڵندەیەک
کە پێشتر پەری بووە لە پەریەکانی (مۆکس)
لە سووتان ڕزگاری کردوون
چیلکە بە چیلکە هێناونی
لەبن میچی ژووری شیعرێکم دایناون
پاشان هێلکە ترووکاوە
ئەوەی باڵەفڕە دەکا
زەڕنەقووتەی منن لە هێلانەی فەقێ

ئاوازی تۆراون لە مۆسیقا
قورینگی دابڕاو لە قەتار
فڕیون بۆ دوورترین کەنار
تووکی نەرمیان فڕێ داوە
پەڕی تیژیان لێ ڕوواوە
نەوە دوای نەوە شێوەیان گۆڕاوە
نەغمەی شیرین و
گەرمای سینەیان هەر ماوە
ماڵم پڕ بووە لێیان
وڵاتم پڕ بووە لێیان
دنیام پڕ بووە لێیان

لە کۆنەوە
هەر باڵندە چۆتە ناو خەون و
هەر ئەو ئیلهامی بەخشیوە
بە میر و شاعیران
سپی بووبێ بۆتە مایەی ئاوەدانی
ڕەش بووبێ هی ماڵوێرانی
ئەشقیاو سیحرباز لە فڕیندا گرتوویانن

هەریەکە و بۆ مەبەستێک لە قەفەس داینراون
شاعیران قافیەی باڵیان کردۆتەوە
کێشیان ئازاد کردوون
جریوەو چریکەیان هێناون
دەنکە مرواری مەغزایان چاندووە تێیاندا
هەندێک جاریش لە جێی ئەواندا گریاون
یان هەر بوون بەیەک
بەیەکتر ناسراون
وەکی فەقێ و فەریدەدین

دەنگیان بەرۆژ جۆرێکە بەشەو هەزار
برۆ گۆرانی خۆتیان لێ بچڕە
مەرگی خۆتیان پێ بفرە
ڕەنگین بە بەتووکیان
سەنگین بە بە ئاهی گەرمیان
ئەوانیش چەشنی مە غەریب و گرفتار
لەبەر راوچی و ئەغیار

(منم فەقێی تەیران
قوبەی شیعرم هەڵدەتەکێنن مەلەکان
ئێوارەم پڕە لە پەڕی شکاویان
شەوم پڕە لە ئاوازی خنکاویان
نیشانەی عەشقی ناکامن ئەوانە
خەیاڵم لەسەد جێ شکاوە لەگەڵیان)
ماندووە سۆناتام بەدەستی فلووتێکەوە
ماندووە کتێبم بەدەستی ڕستەیەکەوە
ماندووە زمانم
ماندووە جەستەم
ماندووە ڕۆحم بەدەستی شیعرەوە

خوێنیان لێ دەچۆڕێ باڵندە
گوڵاویان لێ دەچۆڕێ
هەندێکیان هی سەردەمی منداڵین
ئەوانی تر بەپیری هاتوون
لەگەڵمدا ڕاهاتوون
خەونیشم لەگەڵدا دەبینن
ئاخۆ لەگەڵ منیش دەمرن؟
سیحریان لێ کردووم
سیحری شین مۆر خەنەیی

ئەو هەموو تەلیسمە چی لێ دێ
کێ بەتاڵیان کا
چریکەم یەکجاری ئازادکە

کۆت و پێوەند دەشکێنم
هەر دەخوێنم و دەخوێنم
سنگی خۆمیان بۆ دەکەمەوە
ڕقی خۆمیان دەدەمێ بیخەنە دەم ئاوەوە
کەمن ئەو هەموو عاشقە غەمگین و
ئەو هەموو مۆم و بخوورە میوانم بن
تاریکیم بۆ چییە
لە کوێی دانێم؟
شیر لە چی بسووم
تیر لە کێ بگرم
نیشانە کێ بێ؟

بە پەپووە سلێمانە دەست پێ دەکەم
کتێبی نەغمەی جیلوەدار
سوناتای بێ سومار
مەنتیقی باڵندەش ئاوەهایە
مەنتیقی ڕووبار و بایە
ئەو باڵندە حیکمەتخوانە
پەپوو سەری دەلەقێنێ بۆ ئەو جۆرە قسانە
ئاگر دەچێ بۆ لای پووش و
ئەویش ئاگر ڕادەکێشێ
(ئەو ئاگرە منم فەقێی تەیرانم
هەر زمانی بڵێسە دەزانم)

پەپوو ئاوی دیت لەژێر زەویدا
دنیا لە شێوەی خەمێکی گەورە
چۆکی دادابوو بەسەریدا
بەرسیسی عابد بانگی ئاوی کرد
ئاو شۆڕشی بەرپا دەکرد
لە کەندو جۆگان جێگەی نەدەبووەوە
لە زەوی و تخووبان تێپەڕ دەبوو
بیستووتە ئاو وڵاتی هەبێ
یان مەملەکەت و میرنشین
ئاو هەر ئاوە
لە شاخ هەڵبقووڵێ یان لە چاوی منی غەمگین

ئەی ئاو
ئاو و ئاو بمبە لەگەڵ خۆت
من و تۆ لەسەر یەک دینین
هەردووکمان لە سەرچاوەوە کە بەشیرینی هاتین
تاڵ نابین بەدەستی ئەم و ئەو
هەردووکمان حیکمەتمان لەسەرەتادایە
کۆتاییمان هەرگیز نایە
هەردووکمان
لەژێر ئاسمانی شیندا ئارام و لەسەرخۆین
بێ ئامانین
لە تاریکی و شەبەیخوون

ئاو لە هەر شوێنێک بێ
ڕۆژ لەوێ هەڵدێ
نەخۆرهەڵاتە ئەو شوێنە نەخۆرئاوا
هەر ئاوەو هەر ئاوا
پەپوو ڕاست دەکا
ئاو تامی منداڵی لێ دێ
تا دەمرم دەستم بە دامێنی ئەو تامەوەیە
(زیندان لەبیری نەبردمەوە
برادەرەکانی لەبیر نەبردمەوە
کۆت و پێوەندیان خستە پێم
کەچی من هەردێم
هەورو بارانم
من فەقێم فەقێی تەیرانم)

دارسمەی خاڵدار سنگم کون دەکا
دێنە ژووری
دەنووک گەورە و هی بچووک
پێ لووس و تووکدار
کاکۆڵ قیت و بەرزگ خەتدار
نەشئەمە هەناسەیان
جەستەمە سفرەیان
لەژێر زمان و لە بەینی ددان و
ژێر برژانگم دەبریسکێنەوە
هەر ئەوانن
هەتا مردن لەگەڵم دەمێننەوە

سڵاوتان لێ بێ باڵندەی بەیانی
سڵاوتان لێ بێ باڵندەی نیوەڕۆ
سڵاوتان لێ بێ باڵندەی ئێوارە
سڵاوتان لێ بێ باڵندەی شەوان
سڵاوتان لێ بێ باڵندەی وشکایی
سڵاوتان لێ بێ باڵندەی ئاوی
خوداش سێبوری پێتان دێتەوە
دەوری عەرشی پڕکردووە لێتان
لێم بیستووە
ئاسمانی بۆ ئێوە دروست کردووە
تا ئارامتر بێ جێتان

وتم کۆتر فریام کەوە
هەر لەوەی نووح هەتا گەردن شەڕابییەکەی گۆنای یار
گەیشتنە کەناری خەیاڵ
گۆم پڕ بوو لێی دەڕژا سەرخۆشی
دڵ پڕبوو
دەستم لەناو هەوای سارد ڕاگرتبوو
فریاد ڕەسێک کوانێ؟
پووش و پەڵاشی ئومێدی لەسەر دانێ
دەستم بەچڵ شووبهاند ئەمما چڵی پایزانە
کێ دەنیشێ لەو شوێنانە؟
وەکی با لاشەی گەڵام ڕادەکێشا
وەکی سەبا هەر ئاهم هەڵدەکێشا

بە هەوای قومری چوومە سەر هەردێک
کەوتمە داویەوە
شەڕابی لاملی دامێ خواردمەوە
شینایی باڵی دامێ کردمەوە
لەوساوە هەر دەفڕم
شینایی تەواو نابێ
گەروو شینەی کلک باریک بە تەمای چییە؟
ئەو هەمموو هێلکەی داناوە
دنیا تاسەر بۆ کێ ماوە
بستە خاکێک کوانێ
مانگ تریفەی لەلا دانێ؟

پەڕەسێلکەی پاشەڵ سپی
لە نامەیەکدا دەنووسێ:

متمانە دەکەم بە فەقێ!
گەنجینەی خۆمی لەلا دادەنێم
پاش من ئازادە دەیدا بەهەرکێ
ئارام بە ئەی دۆست
ئەی دۆست ئارام بە
ئەو سەروەت و سامانە
شاعیران پاراستوویانە
نە بە هەوەنتە کۆ دەکرێتەوە
نە هەموو کەسیش پێی هەڵدەگیرێ

فەقێ هەتا مرد ڕاوی نە دەزانی
متمانەی نەبوو بە گەنم کە دەخرێتە ناو داوەوە
خووی باڵندەی هەڵگرتبوو
مەرایی نەدەکرد بۆ پاشا و میران
لەگەڵ ڕووبار دەیکرد تەگبیران
چۆن بگەڕێمەوە مۆکس و
جێی ئەو هەموو باڵندەیەش بکەمەوە
لە گیرفان و
لەسەرشان و
ناو جەمەدانی و فەقیانە
لەگەڵ خۆم بیانبەمەوە بۆ لای منداڵی

فەقێ دەگێڕێتەوە:
لە باخێکدا دووبەدوو دانیشتبووین
من و بووکە سوورەی مەیلەو نارنجی
هەورە تریشقەی ناحەزێک
ژووانی لێ تێک داین
ڕەنگی خەت و خاڵی ڕژاند
سنگی پژاند
باڵی پژاند
دنیا هەمووی بوو بە نارنجی
کەس نەبوو خڕی کاتەوە
خۆم پڕ کرد لێی
لەوساوە فەقێی نارنجیم

فەرهەنگی شیعرم پڕ بوو لە وشە
هەمووی نارنجی
سروشت داخرابوو بەسەریەک ڕەنگدا
ماڵ داخرابوو بە دەرگای نارنجی

سوخمە داخرابوو لەسەر نارنجی
بۆ هەر کوێ دەچووم هەر نارنجی
هەر نارنجی و هەر نارنجی
هەر من و نارنجی
خزم و کەسە ڕەنگەکان لە کوێن؟
برادەرە ڕەنگەکان لە کوێن؟
باڵندە ڕەنگەکان لە کوێن؟

تاوسێک بە ئاگای هێنام
چووبوومە خەونێکی قووڵەوە
شێخی سەنعان بووم بە دیار کچە ئەرمەنەوە
بێ ئاگر دەسووتام
بێ تیغ دەکوژرام
ئەی تاوسی بەیانی
ئەو هەموو ڕەنگەت لە کوێ هانی؟
لێرەوە تا مەملەکەتی ڕەنگەکان چەند دوورە
لێرەوە تا ئەوێ
چەند ڕەنگ لە دایک دەبێ چەند دەمرێ؟
هەر ڕەنگە و چەند قوربانی دەوێ؟

قورینگی شینی تەنیا لە گوێ ئاوێکدا
دیمەنێکی پێشتری هێنامەوە یاد:
ژنێک لەو شوێنە خۆی دەشوات
چەند بە بریسکەن دڵۆپی
سەر لەشی هەردووکیان
ئەو قورینگە شین نەبا ئەو ژنە نەدەچوو
شین هەردووکیانی خڕکردبووەوە
کە شین نەما
هەردووکیان نەمان
ڕەنگ ئەو شوێنەی نیشان دام
ڕەنگ قورینگ و
ڕەنگ ئەو ژنە بە بریسکەی نیشان دام

باڵندەی لە دڵی خوا دەگا
دەزانێ حەزناکا تەماشای خوارەوە بکا
نەبادا مەخلوقاتی خۆی ببینێ
زەلیل و تێکشکاو
بە جلێکی شڕی دڕاو
کە بارانی شەرمەزاری لێی دابێ

پێچ و پەنای لەشی تێیدا دیاری دابێ
هەر کەندو لەندێکی
بە هەزار پینەوپەڕۆی ڕۆح چارە نابێ
یان پێچەوانە روویدابێ
ڕۆح شکابێ و لەش بۆی تیمار نەکرابێ

شەریکی خۆشی و ناخۆشیمانن
شەریکی شەڕو ئاشتیمانن
زیقاولەیەکی بەر زگ بۆر ببووە میوانم
کاکۆڵی قیتی بادەداو
دەیگێڕایەوە: جەنگێکم بەرپاکرد
ئەو کاتەی
خەیاڵی گەچراوی دوژمنێک
لێم نزیک بووەوە
خەریک بوو هێلانەی خاڵخاڵم تێک بدا
زیقاولە وتی:
هێلانەی من و نیشتمانی تۆ فەرقیان چییە؟

ئەوسا تێگەیشتم لەبەرچی فەقێیان
خستبووە زیندان
دەفتەر و قەڵەمیان لێ سەندبوو
ئەو باڵندەی فێری یاخی بوون کردبوو
کردبووی بەگژی سروشتەوە
هێنابوویە ناو هەوای ئازادی کتێبەوە
ئەگینا زیقاولەیەک
کە هەر هێندەی لەپی دەستێک بوو
ئیلهامی ئەو هەموو متمانەو
چریکەی ئەو هەموو باوەڕەی
لە کوێ هێنابوو؟
کێ فێری کردبوو؟

پەڕەسێلکەی منداڵی
قووڕولیتەی لە ئەرزی کۆدەکردەوە
ماڵێکی لێ دروست دەکرد بۆ تەنیایی
کە لەشکرێکی گەورە هات
ویستی ئاوایی داگیر کات
پەڕەسێلکەش لەگەڵ خەڵکی ئاوایی هەڵات
چووە ناو تیش و ڕەوەزان
لەو ساوە نەگەڕایەوە

قبووڵی نەکرد ژیانی ئەسیری
هەتا مرد بە پیری

سۆفیلکەیەک سەری پاک تاشیبوو
کاکۆڵێکی باریکی هێشتبووەوە
نە پارەی هەبوو نە موڵک و ماڵ
کەچی نازدارێک دۆستی بوو
پەیمانیان بەیەکتر دابوو
ئەو زێڕی خۆری بداتێ
تا ئەمیش شووی پێ بکات
ئەو سەردەمە هی جۆرە عەشقێکە
ئەدگارو ڕەوشتێکی تازە
باڵندە لەسەر تەختی دادەنیشێ و
ئاشتییەکی سەرتاسەری بەرپا دەکا

لەقلەق دنیا وەکی کرمێک دەبینێ
دندووکی لێ دەدا
بێ ترس قووتی دەدا
کە دنیا گەورە بوو
لە قورگی لەقلەق عاسێ بوو
لاقی باریکی لێک دا
ئەو لاسکانەی لە زەوی هەڵقەناند
کە گوڵی سپی لەشێکی گەورەیان گرتبوو
حاجی بێزاربوو لە ئەرزی
هێلانەی بردە بەرزی

ئەوانە هەندێکن لە شیعری فەقێ
مەلی ئەون من دەرگای قەفەسم لێ کردوونەوە
بورجی باڵندە کرێوەو تۆرانە
هەموو تۆرانێکیش ئاشت بوونەوەی بەدوادا دێ
ئەوان هەمیشە توورەنین
هەمیشەش تەباو گونجاو نین
نەشەڕە و نە ئاشتی و پێکەوە ژیانیان
گۆڕیان لەناو بایە
فڕینیان هەتا هەتایە
لەشیان لە ئاو
ڕۆحیان هەوایە
سروشت هەر بۆ ئەوان مایە

که سیمرخ باڵی لێکدا
سیحر کەوتە سەر ئەرزی
ئەو ڕۆژە یەکەم ڕۆژی ساڵی باڵندەیە
کەلووی بولبول دەکەوێتە سەرووی مەست بوون
بیانوویەک هەر دەبێ بۆ خوێندن
کوکوختی لە هەموو کەلووەکاندا هەر شەرمنەو هەر شەرمن
قەقنەس لە کەلووی ئاگرە
دڵسۆزانە تا ماوە دەسووتێ
کەس گوێی لێ ناگرێ
جا کەسی بۆ چییە؟
خۆی کەسی هەموو بێکەسانە

ئەو عاشقە بێ ئامانە
شەوو ڕۆژی نییە
گەرماو سەرما
هەموو کاتێک ئامادەیە بۆ ژیان
هەموو کاتێک ئامادەیە بۆ مردن
لە شوێنێکدا سووتابێ
لەسەد شوێن زیندوو بۆتەوە
ئەو جۆرە عەشقانە شێت بوونە
ئەو جۆرە مەلانە هی شێتن
بورجی باڵندە بەو شێت بوونە دەست پێ دەکا
هەتا ئەبەدی ئابدین

سینگ سپیلکەی ناو ئاوێ
گەردن ئاقیقی
تیری خۆیم بۆ دەهاوێ
پەڕی شێداری لە چیلکە و چێوان دەچەقێ
هەموو جارێک دێتە لام بەخوێنی نزارەوە
ژوورم پڕ دەبێ لە بۆنیان
لەشم تەڕ دەبێ
ناو جێگای نووستنم
تەڕبوون هێمایە بۆ جووتبوون
شەو شایەدە لە بەینماندا
خودا وەستاوە بە دیارمانەوە
هەموو جارێ هەموو جارێ هەموو جارێ

فەقێ پەلاسی قەقنەسی کردۆتە بەری
هەردووکیان لەسەر یەک دێن
کوندەپەپوو دڵڕەقانە
تەماشای مردنیان دەکا
تا کوێربوون
هوما چاوەڕێ دەکا
لەسەر شانی کامەیان بنیشێ
کێ ئەوی دیکە دەکوژێ
پێستی دەکاتە بەری
باڵی ئەو لەخۆی دەدوورێ
بە دەنگی ئەو بانگ دەکا:

خڕینەوە گەلی باڵندان
دۆستانی دوورونزیک
گەورەو بچیک
نەفخی لێ دا فەقێ
پەڕوباڵیان فڕێ دا
تووکیان لەخۆیان کردەوە
دوو دوو چوونەوە ناو نووح
گەڕانەوە بۆ پێش تۆفان
بەهەشتیان دروست کردەوە
وەک جاران
ئاگرێک کەوتەوە هەموویان سووتان

لە خۆڵەمێشی باڵندە
جیهانی نوێ دروست بوو.